
INSTITUTIONUM
JURIS NATURALIS

LIBER II.

JUS NATURÆ SOCIALE.

CAPUT I.

Notiones societatis et juris socialis.

ARGUMENTUM.

CLXVI. Finis, unio, politia, salus societatis.	CLXIX. Collegium, jus suffragii.
CLXVII. Societatum varietas.	CLXX. Differt ab inæquali.
CLXVIII. Sunt æquales vel inæquales.	CLXXI. Imperium societatis inæqualis.

§. CLXVI.

SOCIETAS est conjunctio plurium ad communem finem permanentem communibus viribus obtinendum inita. Provido naturæ consilio factum ostendimus (1), ut primæva rerum communio introducta divisione, ac proprietate, sublata sit, utpote quæ rixarum, discordiæ, socordiæque mater est. Cogit tamen homines tum imbecillitas virium cujusque, tum amor mutuus, tum animus res præclaras gerendi, ut alter alteri varios ob fines se associent, viresque mentis, corporis, et facultatum jungant; unde societates existunt; in quarum notione plura insunt, adcurate expendenda:

(a) Societas ex uno non fit, sed duos minimum requirit (2), qui voluntatem, viresque ad communem finem jungant. Hæc conjunctio vel ipsum actum associationis denotat, eumque transeuntem, vel indicat nexum, vinculum, aut statum permanentem, ex prima associatione ortum (3).

(b) Finis communis societati, ejusque membris propositus est, utique honestus, ac naturæ humanæ consentaneus. Nam si maleficii societas coita sit, constat nullam esse societatem (4); quia delictorum turpis atque fœda communitio est (5). Porro uti singuli homines felicitati ac perfectioni suæ maxime consulunt; ita ad hunc maxime finem societates ineunt, ut bono potiantur, quo extra societatem vel carerent penitus, vel parcius aut majore suo periculo fruerentur. Finis communis societatum, aut commune bonum, felicitas publica, aliaque istius generis non instar ideæ Platonice abstracte concipienda, sed tanquam sita in ipsis membris societatis, atque eisdem concreta intelligi debent. Ac si non proprii commodi causa inita sit societas; tamen neque tum proprium commodum, aut perfectio vel beatitas propria everti vel impediri, aut alia perfectio vel beatitas societatis cogitari potest, quam quæ in perfectione vel beatitate membrorum hæret. Hæc quidem in societate quavis sacra, in literaria, in civili, in societate mercatorum etc. perspicua sunt (6). Ut tamen finis societatum distincte perspiciatur, ab hoc genere societatum, quo suæ perfectioni socii consulunt, disjungendæ sunt aliæ, quæ alium velut extrinsecus propositum finem habent; neque enim societas militum, senatorum vel operarum ad ædificandum conductarum eum finem spectat proxime, ut sibi suæque beatitati laborent; quamquam, ut dixi, ne his quidem istiusmodi finis præfigi possit, vel debeat, quo sua cujusque perfectio vel beatitas evertatur, aut re ipsa impediatur.

(c) Ad finem societati et sociis præfixum obtinendum fit conjunctio seu unio virium mentis, aut corporis, aut fortunarum, vel plurium vel omnium ex his conjunctim; non quod omnes socii eundem actum agant, sed alius quidem sic, alius vero sic; singuli tamen et universi in idem tendant. Non idem est motus, non eadem directio et celeritas partium machinæ, ceu horologii; nec membra humani corporis eundem actum habent; tamen et ipsa et motus eorum eundem finem petunt, conservationi totius et partium accommodatum.

(d) Conjunctio plurium, qui opinione, voluntate, actione discrepare possunt; finis tamen communis, quem omnes petunt, et quidem per actiones a singulis positas, ac sæpe diversas, necessario requirit ordinem et agentium et actionum, quo determinetur, quid, quantum, quo modo agat quisque, aut non agat, ne alii impediatur; aut destituantur; hic ordo atque hæc interna constitutio appellatur *politia societatis*: actiones, quas socii edunt, tanquam media ad finem, sunt *negotia socialia*: progressus non impeditus ad finem

per ejusmodi actiones obtinendum, *societatis salus* nuncupatur: id vero, quod per actiones obtinetur tanquam finis, est *bonum commune, seu publicum*, non privatum uniuscujusque exclusis aliis.

(e) Dum plures ita consociantur, ut eundem finem petant, et vires atque actiones in eundem finem jungant, intelligitur una mens seu sententia, una voluntas, una actio, adeoque una *persona moralis*; socii ergo efficiunt unam personam; iidem tamen non cessant esse homines; sed cum natura humana etiam jura et obligationes inde promanantes retinent, simulque novum statum sociale naturæ consentaneum adsciscunt, novoque sociali jure gaudent, nempe ex statu sociali proveniente. Istuc jus sociale tum ex societatis fine, tum ex gradu et ordine, quo finis petitur, determinari debet; idque est principium cognoscendi jura et obligationes sociales: lex generalis practica ea est, ut quis convenienter fini societatis vivat. Fieri etiam potest, ut quis pluribus istiusmodi societatibus sit adscitus; quo casu plures societates in iisdem sociis coexistunt, atque una quodam modo pervadit alteram; quin existat una societas composita. Quod si officia socialia inter se, aut officia socialia cum officiis solitariis sive erga seipsum pugnent, secundum generales collisionum leges decidendum est, unaque videndum, *quatenus* finis intendi debeat, et *quatenus* leges societatis pertingant; non enim finis præstantior cedere ignobiliori debet; præsertim si societas ipsum sociorum bonum proxime respiciat. Tritum est quidem: *bonum privatum communi et publico cedere debet*; sed non ita abstracte concipiendum est, ut singuli, in quorum commodum societas coaluit, aut maxima eorum pars propterea affligatur, ac misera evadat; sed si corruente communi ac publico bono etiam privatum corrueret: uti cum si tota navis interit, etiam singulorum merces navi impositæ amittuntur. Quod si ergo unus alterve socius pro communi conservando bono rem suam jactet, necesse est, ut jacturam sarciant et reliqui; quia et commoda communia esse debent (7).

(1) §. CX.

(2) Pluralis locutio duorum numero est contenta, ait *regula 40. juris canonici in VI*, ceu contingit in societate conjugali.

(3) Sic matrimonium sumitur tum pro actuali conventionione aut contractu, diciturque connubium, vel nuptiæ; tum pro statu, aut vinculo permanente; quo refertur vox conjugium, vel consortium.

(4) *L. nec prætermittendum. 57. D. Pro socio.*

(5) *L. quod autem 53. ibid.* Conjunctio plurium ob malum finem inita, vel contra leges, appellatur *turba, collegium illicitum, conventiculum etc.* qualia sunt sectariorum, omniumque alienorum a vera religione.

(6) Auctor tractatus inscripti; *Demonstratio jurium status ecclesiastici circa temporalia P. I. n. 11.* Non perfunctorie hanc rem pertractat: « profecto, » inquit, si alius foret finis societatis humanæ, alius hominis, frustraretur » homo eo ipso fine ob quem societati se aliorum adjungeret, haud aliter facturus, ac ille, qui scholam adiret, ut famem sedaret, aut forum, ut somnum caperet. Homines in unum conveniant, ut quoniam singuli beati esse » non possunt, possint omnes: et alter alteri præbeat securitatem atque sub-

» sidium vivendi... Quid prodest cuiquam aliena felicitas, si sua non potitur?...
 » Ecquid enim juvabit, civitatem esse felicem, dum infelices sunt cives? nisi
 » forte cum Machiavello, Hobbio aliisque hujus furfuris pseudopoliticis omnem
 » bonorum cumulum in solum regentem conferri debere statuas. Nos Catho-
 » lici inter flagitia numeramus hujus generis sensa, et plerique acatholicorum
 » nobiscum. »

(7) « Cuncta hæc » (inquit cit. auctor. n. 12.) probe ponderanda sunt,
 » ne principum civibus æque perniciosum in favorem reipublicæ statuatur,
 » ac illud est, quod Machiavellus in favorem sui principis malo sidere par-
 » turivit, Quid enim interest, principis, an reipublicæ gratia miser sit civis,
 » et suas per civitatem perdat facultates, quas illius præsidio servare se posse
 » crediderat? »

§. CLXVII. Si notæ, quas in societatis notione inesse diximus, propius determinantur, variæ formæ societatum seu species existunt :

(a) Societas est conjunctio plurium. Porro ipsa natura homines inter se non uno vinculo conjunxit, spectato etiam statu eorum primigenio (1); atque hæc est societas hominum inter homines latissime patens, absoluta, et *universalis*; quæ vi naturæ constituta jus tantum imperfectum in actiones sociorum aliis sociis tribuit; eo quod ob æqualitatem naturæ, et libertatem cuique permittendum sit, ut suo ipse arbitrio actiones in eo statu determinet. Multiplices tamen stimulos, rationesque hominibus natura dedit, quibus alii aliis arctius sese adstringerent; hinc existunt societates *particulares*, et *hypotheticæ*, quæ hypothesin præcedentis pacti vel legis divinæ aut humanæ continent; quamquam non omnis hypothetica etiam particularis est. Ecclesia enim catholica, ex institutione ac lege Domini Nostri Jesu Christi in mundum universum introducta, propagata, conservata, et *usque ad consummationem sæculi* conservanda, certe legalis, sed tamen *universalis*, eo ipso quod catholica, est (2). Igitur in hypotheticis societatibus spectato ipsarum ortu, aliæ *pactitiæ* sunt, aliæ *legales* seu *necessariæ*. Neque vero origo tantum societatis ipsius spectari solet, sed et modus, quo quisque ejusdem membrum evadit vel una cum societate recens constituta, vel dum in constitutam recipitur; dein et modus, quo esse membrum cessat, dum vel ipsa dissolvitur societas, vel ea permanente legitime recedit quisquam, aut legitime excluditur (3).

(b) Quia societas ex uno non fit, sed ex pluribus; si plures ponuntur personæ physicæ, ex quibus illa coalescit, vocatur *simplex*: si personæ morales, seu minores societates in majorem coeunt; *composita*, cujus compositionis uti gradus sunt, ita minores et majores proveniunt societates compositæ. Simples censentur societates conjugum, dein parentum ac liberorum, demum dominorum ac servorum; quamquam, si binæ convenient, aut tres omnes, fit societas composita familiæ. Ex familiis existunt pagi et urbes: ex

pagis et urbibus provinciæ, ex provinciis regna conflantur. Maximas vocant, quando plures reipublicæ in systema civitatum coeunt.

(c) Considerato societatum sine alia est sacra, alia profana, literaria etc.

(1) §. III. (a.) et §. IV. (f.)

(2) *Matth. XXIV, v. 14.* « Prædicabitur hoc evangelium regni in universo orbe, in testimonium omnibus gentibus. » *Et Marc. XVI, v. 15.* « Euntes in mundum universum prædicate evangelium omni creaturæ. » Non diffitetur Pufendorfus de *J. N. et G. L. I. C. I. §. 13.* Ecclesiam catholicam nempe romanam; esse generalem. « Inter sacras *societates*, inquit, alias possimus vocare generales, ut est ecclesia catholica. » Atqui hoc ipsum *catholicum* quovis tempore habebatur pro nota veræ Christi ecclesiæ: « Quærenti peregrino alicui, inquit S. Augustinus *contra epist. fundamenti*, ubi ad catholicam ecclesiam conveniatur, nullus hæreticorum vel basilicam suam, vel domum audet ostendere. »

(3) Etsi jura societatis vel collegii per unum acquiri non possint, tamen, ut passim animadvertunt doctores, si unus solus remanet, jus et nomen collegii seu universitatis conservatur in illo. *Arg. l. sicut 7. §. in Decurionibus D. quod cujusque universitatis*: si universitas ad unum redit: magis admittitur, posse eum convenire, et conveniri: cum jus omnium in unum reciderit, et stet nomen universitatis. Conf. Layman in *c. gratum. 2. de postulatione n. 2. et seq.*

§. CLXVIII. In quavis societate pacto vel lege constituta, consideratur, aut simplex sociorum in se unio sine relatione subjectionis et imperii, eritque societas *æqualis*; sive ea unio constringitur imperio ac subjectione, eritque *inaequalis*. Igitur et jus sociale vel *æquatorium* est, vel *reitorium*. Uti vero *imperium* generatim est jus aliorum actiones determinandi ad certum finem; ita *imperium sociale* est jus actiones sociorum determinandi ad finem societati præfixum. Hoc imperium societatis, atque adeo complexio omnium jurium socialium, dicitur *potestas socialis*. Executio et usus imperii ac potestatis est id, quod *regimen societatis* nuncupatur, quod etiam alteri, penes quem potestas non est, committi potest. Ea potestas aut *summa*, aut *subordinata* dicitur, uti ab alia in eodem genere non pendet, aut e contrario pendet. Potestatis tres veluti partes sunt: I. *inspectoria*, qua invigilatur, quid fiat, aut non fiat, relate ad finem societatis; II. *reitoria* vel *legislativa*, qua decernitur, quid a sociis fieri, non fieri possit, vel debeat; III. *executoria*, comprehendens ea, quæ vi aut nomine ejus, qui potestatem vel

imperium tenet, proxime fiunt, et executioni dantur. Atque hæc tria in quovis genere societatis præcipua sunt, et necessaria; *inspici* enim, et cognosci debet rerum status ad eam pertinentium: dein *decerni*, quid sociis faciendum, non faciendum sit: denique *expendi*, et *executioni dari* ab eo, penes quem potestas socialis residet. In societate inæquali potestati ejusque partibus modo enumeratis adjuncta est vis coactiva, qua membra cogi possunt ad inspectionem admittendam, reddendas rationes, ad exhibendum, edendum etc., dein cogi, ut jussis pareant, denique et cogi, ut admittant, vel patiantur, quæ ab executoria potestate fiunt.

§. CLXIX. Societas æqualis vocatur *collegium*, ejusque jura *collegialia*; conjunctio plurium collegiorum, *corpus* (1). Æqualitati non obstat *directorium*, seu jus conservandi ordinem inter æquales, quorum nec alter alteri, nec uterque eidem tertio imperium habenti subjacet; quare necesse est, ut inter plures sit, qui convocet collegas, negotia proponat, conclusa executioni det, vel dari curet, aliaque istiusmodi expediat, quæ imperio non egent. Conclusa in societate æquali fiunt consensu collegiarum: quare necessarii sunt conventus, in quibus alii *stati* sunt, alii *extraordinarii*, vel imperati: alii itidem *veri*, quando socii ipsi conveniunt singuli, alii *repræsentativi*, in quibus a paucis alii absentes repræsentantur. In his conventibus negotium deciditur per vota vel suffragia. Est autem *votum* declaratio voluntatis, a socio facta societati de eo, quid secundum opinionem suam definiri consensu communi velit. *Vota virilia* sunt, quæ a singulis feruntur: *curiata*, quæ a societatibus, vel pluribus conjunctim. Relate ad eventum suffragationis factæ sunt alia *vota unanimia*, alia *diversa*, atque *paria*, vel *imparia*, ac tum *minora*, vel *majora*, absolute relate ad numerum omnium votorum, vel respectivè relate ad vota, quæ in idem concurrunt. Præterea nominantur *vota saniora*, *decisiva*, *consultiva*, *affirmativa*, *negativa*.

Conclusum fit per vota, si iis collatis secundum leges societatis determinetur, quid fieri, aut non fieri debeat. De concluso facto per vota in hunc modum vulgo statuitur:

(a) *Unanimia* semper concludunt: nunquam *paria*, nisi pro eo casu ante definitum fuerit, ut unius votum vincat, sive ut *calculus Minervæ* valeat.

(b) Quando societas superiori subjecta non est, vota numeranda sunt, non ponderanda. Unusquisque enim suum judicium pro saniore et meliore habet.

(c) Si non omnes æqualiter participant rem, in qua fundatur societas, fieri potest, ut unus socius computetur pro pluribus, ac pluribus votis gaudeat.

(d) Si leges non obstant, renunciatio voti locum habet tum *expressa*, tum *tacita* per absentiam, si quis suffragium suum alteri committere per leges possit, nec tamen committat.

(e) Spectata varietate humanarum opinionum, rerumque et consiliorum ancipiti alea vix, ac ne vix quidem contingit, ut omnes idem sentiant. Quare necesse est, ut pars aliqua suffragiorum ad concludendum sufficiat. Talis censetur illa, quæ numero suffragiorum relate ad totum suffragantium numerum prævalet. Quapropter rationi congruit, ut vota *absolute majora* vincant, atque ad se partem minorem trahant, ut adeo assensus majoris partis pro facto omnium haberi debeat, ne cum detrimento societatis rei que communis, aut nihil decidatur in plerisque negotiis, aut pauciorum placita prævaleant (2). Etsi igitur doctores existiment, nullo statuto prohiberi posse, quominus ex majore suffragiorum numero concludatur; tamen certo valet statutum aut lex, quo simpliciter majora non censeantur sufficere, nisi e. g. duæ tertiæ suffragiorum partes conspirent (3).

(f) Duos vulgo casus recensent a *jure majorum* (suffragiorum) *exceptos*; 1. siquando de singulorum sociorum jure detrahendum est, putant vota unanimia requiri, et consensum singulorum, secundum regulam: *quod omnes tangit, debet ab omnibus approbari* (4). 2. Caveri potest lege societatis, ut in certis negotiis, in quibus omnia membra unius generis e. g. religionis dissentiant ab omnibus membris alterius generis e. g. religionis, ex majori numero nihil concludi possit, sed *itio vel secessus in partes* fiat.

(g) Quando socii in diversas abeunt sententias, nec vota absolute majora obtineri possunt, videtur æquum, ut *respective majora* censeantur sufficere. Dum enim sequi non licet, quod pluribus placet, erit sequendum illud, quod paucioribus displicet.

(h) Conclusum sociorum tamdiu mutari potest, quamdiu alterius juri perfecto aut legi nihil detrahitur.

(1) Collegium, corpus, universitas passim pro eodem sumuntur. Bodinus tamen *L. III. de republica c. 7.* assignat, quid differant. Collegium, inquit, est legitima trium pluriumve personarum ejusdem conditionis consociatio: corpus vero plurium collegiorum conjunctio. Universitas est omnium familiarum, collegiorum et corporum ejusdem oppidi, juris communione sociata multitudo.

(2) *Arg. c. 1. et c. fin. de his, quæ fiunt a majore. l. aliud 160. §. 1. D. de R. J.* « Refertur ad universos, quod publice fit per majorem partem. » consentit *l. 19. D. ad municipalem.* « Quod major pars curiæ effecit, pro eo habetur, ac si omnes egerint. »

(3) *L. nulli 3. D. quod cujuscunque Universitatis.* Similiter si electio summi Pontificis fit per scrutinium, requiruntur secreta schedularum suffragia duarum ex tribus partibus cardinalium in conclavi clauso præsentium. Idem statuatur de electione abbatissæ vel priorissæ. *c. indemnitatibus 43. §. 1. de electione in VI.*

(4) *C. 29. de R. J.*

§. CLXX. Ad distinctiorem comparandam cognitionem comparatio fieri potest inter societates æquales, et inæquales. Ejus comparationis præcipua hæc sunt capita:

(a) Societas æqualis inter pares consistit, quatenus spectantur, ut socii. Hi communi consilio et directione tum certum gradum præfixi finis, tum media ei obtinendo necessaria decernunt. At inæqualis societas, quæ et rectoria vocatur, uni vel pluribus committit, ut de fine sive ejus gradu, ac mediis decernant. Fieri tamen etiam in societate æquali potest, quale est collegium, ut usus jurium collegialium certis membris committatur: aut quædam jura collegialia uni sociorum numero, alia alii administranda tradantur; quæ vocantur *deputationes*, quarum singulæ suum habere peculiarem directorem queunt. Ejusmodi collegia censentur *irregularia*, ac deputationes, vel ii, qui usum jurium collegialium exercent, semper toti collegio subjecti manent.

(b) In societate æquali nullus sociorum plus juris sibi arrogare potest, ac alius tum in eligendis, tum in adhibendis mediis: nec prærogativa doctrinæ, prudentiæ, ætatis, experienciæ etc., verum jus cuiquam præ aliis tribuit. Omnia ergo vel amicabili compositione vel consensu majorum suffragiorum definienda sunt. At in societate inæquali unus vel pauci præsumunt summæ rerum, ac sine placito vel etiam consilio sociorum de mediis, et interna politia decernunt, neque aliis rationem tenentur per se reddere.

(c) Societas *per se ac natura sua* non continet imperium, vel jurisdictionem totius collectionis in membra singula, nisi id socii expresse, vel tacite ex natura ipsius societatis collectioni detulerint, aut observantia stabiliverit. Collectio enim tota non plus juris habet in singulos, ac isti contulerint: porro nemo libertatem suam jacitare vel abdicare præsumitur. Si quis ergo vires suas ac media conferre cessat ad communem finem, censetur discedere velle, aut

sociis jus dat ipsum expellendi, et communia auxilia vel commoda negandi. Si quis damnum inferre toti societati tentaret, ea jus defensionis habet, cum sit persona moralis, quæ juribus connatis et universalibus gaudet ceu conservationis, defensionis etc., ac relate ad *extraneos*, id est, eos, qui de societate non sunt, jure æqualitatis, libertatis, independentiæ. Contraria obtinent in societate inæquali.

(d) Inter jus æquatorium societatis æqualis, et rectorium societatis inæqualis non una, nec modica est differentia. Jus æquatorium exigit præstationes reciprocas, e. g. uterque fœderatus alteri debet auxilium. At jus rectorium, inquit Schrodt (1), non habet mutuas præstationes, e. g., Princeps jure exigit tributa a subditis, sed non subditi a principe. Pater jure castigat liberos sed non liberi patrem. Sed hoc intelligendum est de præstatione mutua generis ejusdem; jure enim subditus exigit, ut a principe defendatur, et juribus communitatis sinatur frui. *Ideo enim et tributa præstatis*; inquit Apostolus (2), nempe ob assiduam curam, quam principes rei publicæ impendunt. Et quemadmodum liberis præceptum est: *fili obedite parentibus vestris in Domino*; sic vicissim parentibus: *et vos patres nolite ad iracundiam provocare filios vestros: sed educate illos in disciplina et correptione Domini* (3). Dein ex jure æquatorio aliquando oritur jus cogendi inter socios reciprocum; in jure autem rectorio cessat jus coactivum ex parte subjecti adversus superiorem.

(1) *System. Juris Publ. univers. C. I. §. V.*

(2) *Rom. XIII. v. 6.* — (3) *Ephes. VI. v. 1, 4.*

§. CLXXI. In societate inæquali variæ ejusdem formæ spectandæ sunt, tum pro fine societati præfixo, tum pro fundamentalibus legibus, secundum quas societas constituta est. Jura superioris vel imperantis ex eodem fine, atque iisdem legibus mensuram capiunt. Neque hæc leges obtentu boni publici conculcari debent; nihil est enim, quod magis exigit commune ac publicum bonum, quam ut pactorum fundamentalium, quibus et voluntas sociorum, et societas nititur, sancta sit fides et inviolabilis. Iis juribus imperantis obligationem subditorum respondere perspicuum est; ipso enim ingressu in ejusmodi societatem abdicarunt partem libertatis, in suum utique, non imperantis commodum; ac si ad tempus quoddam imperio sese subjiciunt, libertatem suam *suspendere*, si pro omni tempore eam *alie-*

nare censentur. Quemadmodum leges fundamentales, ita jura imperantis, quæ plures veluti partes continent, magnopere variari possunt; unde multiplex imperii divisio enascitur.

(a) Imperium *plenum* dicitur, quod nulla parte jurium vel potestatis diminutum est; secus minus plenum.

(b) *Limitatum*, quod jura quidem continet, sed quoad exercitium et usum jurium ex pactis adjectitiis restrictum est; secus *absolutum*, quando ex solo fine et natura societatis pendet. Pacta ejusmodi adjectitia nuncupantur *limites pactitii*; quorum possibilitas moralis in dubium vocari non potest; quia paciscens vel promittens non plus juris in acceptantem transfert, quam transferre se velle declaravit. Quapropter imperans non plus juris acquirit, quam in ipsum translatum est. Neque vero necessitas boni communis obtendi potest; quia id non quovis gradu, sed eo duntaxat, quem leges fundamentales determinant, vel permittunt, procurandum vel obtinendum est. Si quis recte expendit, quæ a quibusdam scriptoribus de bono publico, de necessitate mediorum ad finem, de natura societatis inæqualis ac imperii civilis disseruntur, cito intelligit, ea ad subvertendas omnes leges fundamentales, et turbandos omnes limites pactitios, hoc est, ad tollendam omnem fidem tendere (1).

(c) Admissa vi legum fundamentalium et possibilitate limitis pactitii intelligitur fieri posse, ut præter imperium plenum et absolutum detur aliud neque plenum, neque absolutum, vel plenum, non item absolutum, aut absolutum, non item plenum.

(d) Imperium *despoticum* est, quod in omnes actiones permissas, ac res subditorum competit; secus *temperatum*. Nihilominus etiam despoticum imperium, jus non præbet de vita et substantia subditorum pro arbitrio disponendi. Differt igitur a dominio. Jus illud, quod in temperato imperio superiori vel imperanti competit, cum detrimento sociorum particularium procurandi salutem publicam, vel bonum majoris partis, *imperium, vel dominium eminentis* vocari solet (2).

(e) Si qua societas nulli alteri ejusdem generis subordinatur, ac sibi sufficit consequendo fini, *perfecta* dicitur; secus imperfecta. Societas ejusmodi perfecta summo imperio prædita per excellentiam *status* nuncupatur.

(1) Fere fit, ut nimis generatim de fine imperii ejusque juribus, non considerato gradu, nec ordine finium, nec limitibus pactitii, disseratur. Philibertus Obernetter in *Instit. P. I. C. II. §. 66.* ait: « Juribus imperii cujuscunque duo attributa conveniunt, quæ præcipuam considerationem merentur. Inprimis enim jura illa, cum notione ipsius imperii contineantur, nullo modo separari ab eo possunt... Deinde eadem jura ex fine societatis, utpote propter quam imperium est, mensuram capiunt, hoc est, tanta sunt, quanta exigit finis

societatis, cujus est imperium. » Cum generali hac thesi certe non cohærent, quæ deinceps §. 8. in hanc sententiam scribit: « imperium societatis dividitur in absolutum, quod a solo fine societatis: et limitatum, quod ab aliis præterea conditionibus jurium suorum mensuram capit: in plenum, quod omnia: et minus plenum, quod aliqua tantum imperii jura complectitur. »

(2) Cel. Riegger in *Systemate jurisprudentiæ natural. seu universalis C. III. §. 6.* dissensionem Auctorum de vocibus domini alti, et imperii eminentis commemorat, atque ita subdit: « Per me appellare licet hoc civitatum jus imperium vel dominium altum et eminentis. Verborum sonus me non terret, modo illi, qui vel imperio vel dominio eminenti uti volunt, sibi persuasum habeant, uti habere debent, nec uni nec alteri locum esse, nisi boni communis causa, id est, in usu necessitatis (non tamen extremæ tantum; quo casu respublica uteretur jure privatorum) vel evidentis utilitatis, et in hoc sensu verissimum est, quod apud Senecam *de Benef. l. VII. c. 4.* legitur: ad reges potestatem omnium pertinere, ad singulos proprietatem. Potestas autem illa eminentis porrigitur ad personas et bona subditorum; qua sublata civitatem salvam esse non posse, nemo est, qui non intelligat. »

CAPUT II.

Societas conjugalis.

ARGUMENTUM.

CLXXXII. Matrimonii notio.
CLXXXIII. Necessitas.
CLXXXIV. Indissolubilitas.
CLXXXV. Est societas suo modo inæqualis.
CLXXXVI. Unius cum una. De polygamia.
CLXXXVII. Societas pactitia.
CLXXXVIII. Substantialia contractus

matrimonialis. Quid natura dirimat matrimonium?
CLXXXIX. An consanguinis et affinitas.
CLXXX. Jura et obligationes conjugum.
CLXXXI. Luxuria repugnat juri naturæ.
CLXXXII. Via ad matrimonium sunt sponsalia.

§. CLXXXII.

MATRIMONIUM est conjunctio personarum habilium diversi sexus procreandæ et educandæ sobolis causa inita. Ea conjunctio tum pro *actu* sumi potest, quo sponsi sibi fidem dant mutuo, quam poscit hæc societas, et quo sibi mutuo tradunt jus in corpora ad actus ex se aptos ad generationem proles, vel pro vinculo, aut *statu* permanente (1). Quæ de natura et proprietatibus hujus conjunctionis, atque officiis conjugum tractantur, maxime ex fine ejusdem pendent:

(a) Finis quem natura per ipsam hominis essentiam, atque insitos stimulos declarat, est conservatio ac propagatio humani generis;